

Україна ДИПЛОМАТИЧНА

НАУКОВИЙ ЩОРІЧНИК

Київ • 2022

Виходить друком із листопада 2000 року

Автори проєкту

Павло Кривонос,

Анатолій Денисенко,

Василь Туркевич

Засновники

Генеральна дирекція
з обслуговування іноземних представництв,
Державна установа
«Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Історичний клуб «Планета»

*Видання рекомендовано до друку за рішенням ученої ради
Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
протокол № 6 від 20 жовтня 2022 року*

Видавець

Генеральна дирекція
з обслуговування іноземних представництв

Головний редактор

Валерій Власенко, кандидат історичних наук

Заступники головного редактора

Інна Хоменська, кандидатка філологічних наук,
Володимир Денисенко, доктор історичних наук

Книгу зареєстровано як наукове фахове видання
за спеціальністю 032 – «Історія та археологія»
(наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 2 липня 2020 року)

ISBN 978-617-8240-01-1

ISSN 2707-7683

DOI 10.37837/2707-7683-2022

Issued since November 2000

Created by

*Pavlo Kryvonos,
Anatolii Denysenko,
Vasyl Turkevych*

Founders

Directorate-General for Rendering Services
to Diplomatic Missions,
State Institution “Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine”,
Planeta Historical Club

*The issue is recommended for publishing by the Academic Council
of the State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine”,
Protocol no. 6 dated 20 October 2022*

Publisher

Directorate-General
for Rendering Services to Diplomatic Missions

Editor-in-Chief

Valerii Vlasenko, PhD in History

Deputy Editors-in-Chief

*Inna Khomenska, PhD in Philology,
Volodymyr Denysenko, Doctor of History*

Pursuant to the Order
of the Ministry of Education and Science of Ukraine no. 886 dated 2 July 2020,
the book is registered as a scientific professional publication in speciality 032 –
History and Archeology

ISBN 978-617-8240-01-1

ISSN 2707-7683

DOI 10.37837/2707-7683-2022

Валерій ВЛАСЕНКО,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії
Сумського державного університету,
член правління Наукового товариства
історії дипломатії та міжнародних відносин

УКРАЇНСЬКИЙ АРХІТЕКТОР І ДИПЛОМАТ СЕРГІЙ ТИМОШЕНКО

Анотація. У статті йдеться про життя та спадщину Сергія Тимошенка (1881–1950 рр.) – українського політичного і державного діяча, учасника українського національно-визвольного руху початку ХХ століття й Української революції 1917–1921 років. Окрім своєї політичної діяльності, він знаний за досягнення в архітектурі, інженерії та мистецтві, є одним із засновників українського архітектурного модерну початку ХХ століття. Сергій Тимошенко обіймав керівні посади в українських державних установах на Харківщині, був Міністром шляхів УНР і членом Ради Республіки в екзилі, брав активну участь в українському державотворчому процесі.

Ключові слова: Сергій Тимошенко, українська еміграція, Українська Народна Республіка, Чехословаччина, Польща.

2021 року Україна відзначила 140-річний ювілей архітектора, інженера, учасника українського національно-визвольного руху кінця ХІХ – початку ХХ століття, політичного емігранта, ректора Української господарської академії в міжвоєнній Чехословаччині, депутата українського та польського парламентів Сергія Прокоповича Тимошенка. Під час Української революції 1917–1921 років він відзначився не лише участю в розбудовуванні державних інституцій, коли був членом Української Центральної Ради й обіймав посаду Міністра шляхів у кількох урядах УНР, а й на дипломатичній ниві. Він був знаним громадсько-політичним діячем, чий підписи стоять під міжнародними договорами УНР. Саме тому його ім'я в СРСР й УРСР згадували зрідка та переважно в негативному контексті. Лише в 70-х роках ХХ століття на сторінках мистецької періодики опублікували перші відомості про Сергія Тимошенка як про одного з теоретиків

і практиків українського архітектурного модерну (національний романтизм) початку ХХ століття, а 2021 року побачила світ перша книжка про нього, у якій йшлося здебільшого про творчу спадщину митця [1].

Сергій Прокопович Тимошенко народився 23 січня (4 лютого) 1881 року в с. Базилівка (нині Конотопський район Сумської області) в родині почесного громадянина, землеміра. Батько Прокіп Тимофійович походив із селян, мати Юзефіна Яківна – з польської родини Сарнавських. Одружилися вони 1876 року і мали чотирьох дітей. Старший брат Степан став видатним науковцем у галузі теоретичної механіки й опору матеріалів, професором кількох вітчизняних та американських університетів, одним з організаторів і перших академіків Української академії наук (1918 р.), членом іноземних академій наук і наукових товариств. Молодший брат Володимир – економіст, за Української Держави був заступником Міністра торгу й промисловості, членом української делегації на Паризькій мирній конференції, згодом – професором українських і закордонних університетів, співробітником Міністерства торгівлі США. Його підпис стоїть на низці угод, які уклала Українська Держава з країнами Четвертого союзу. Усі брати емігрували з України, а молодша сестра Анна все життя прожила в СРСР.

Початкову освіту Сергій Тимошенко здобув удома, середню – у Роменському реальному училищі. 1898 року вступив до Петербурзького інституту цивільних інженерів (ПІЦІ). У столиці долучився до українського руху, 1899 року був серед засновників легальної Української студентської громади в Петербурзі, 1902 – головою Української громади при ПІЦІ. Брав участь у демонстраціях (під час однієї з них, поблизу Народного дому, був тяжко поранений, заарештований і відправлений до Петрівської в'язниці). З 1903 року – член Північного комітету Револьюційної української партії (РУП), де виконував ризиковані партійні доручення. Першим серед партійців спробував шлях перевезення нелегальної літератури зі Львова через Чернівці до Києва. 1904 року як представник Української студентської громади взяв участь у Загальному студентському з'їзді нелегальних українських громад на Галичині. У січні 1905 року під час демонстрації на Печерському мосту в Києві був тяжко поранений і дивом вижив [2, С. 76–81, 294, 310–311]. Після розпаду РУП на кілька партій Сергій Тимошенко був у складі УСДРП і згодом очолив щойно створений у ПІЦІ нелегальний студентський гурток прибічників розвитку української архітектури «Громада» [3, С. 157].

1906 року Сергій Тимошенко закінчив інститут, здобувши свідоцтво «на право производства работ», підготував усі дипломні проекти, але не захистив їх на державному іспиті через студентські страйки. Однак наступного року склав усі іспити (імовірно, це був 1907 рік). Професійну діяльність він розпочав ще під час навчання в інституту. У 1904–1906 роках працював техніком на будівництві станції «Київ-Товарний», Київського державного

банку на Липках (нині – Національний банк України) та реконструкції Оранієнбаумської пристані в Кронштадті; у 1906–1908 роках був інженером на перебудові залізничного вузла станції «Ковель» (проект Олександра Вербицького) й водночас у місцевому повітовому земстві. Під його керівництвом звели великий палац, приміщення кондукторських і паровозних бригад, школу, інтернат, склад тощо, а за його проектами – земський повітовий шпиталь та жіночу гімназію ім. Пирогової [4, арк. 2, 7, 36].

1908 року Сергій Тимошенко переїхав до Києва, де працював інженером нового будівництва «служби путі» в технічному відділі Південно-Західної залізниці. За його проектами в українському стилі було зведено будинки на вул. Маріїнсько-Благовіщенській (прибутковий будинок інженера-технолога Степана Лаврентьєва, нині на Саксаганського, 101) та на вул. Паньківській, 8 (будинок Йосипа Юркевича). Згодом він вступив до місцевого товариства «Просвіта», яке тоді очолював Борис Грінченко, а в травні 1909 року Сергія Тимошенка обрали головою ради товариства [5, арк. 2; 7, арк. 34].

1909 року Сергій Тимошенко переїхав до Харкова – туди його запросили на будівництво Північно-Донецької залізниці. Спочатку він був там старшим інженером, а з 1913 року – начальником технічного відділу й заступником головного інженера з будівництва залізничної лінії. Брав участь у проектуванні будинку управління залізницею, залізничних ліній Льгов – Харків – Ізюм – Родакове, Готня – Зінаїдіно, Федорівка – Скадовськ, Яма – Бахмут – Микитівка й інфраструктури до них, а із червня 1918 року – у будівництві залізниці Гришине – Рівне (інженер з особливих доручень, заступник начальника робіт). Був начальником відділу з розроблення проекту електрифікації Донецького басейну «Углеток». Мав власне бюро-майстерню, яке втілювало проекти промислового та цивільного будівництва, зокрема курортних комплексів на узбережжі Чорного моря, у Слов'янську й Святогірську, будівлі Костянтиноградської повітової земської управи, кустарного складу-музею в Полтаві, кількох народних домів на Полтавщині тощо [4, арк. 2, 7–8].

Сергій Тимошенко брав активну участь у мистецькому житті Харкова, був одним із керівників Українського літературно-художнього та етнографічного товариства імені Григорія Квітки-Основ'яненка, головою Українського художньо-архітектурного відділення Харківського літературно-художнього гуртка, до якого також належали Сергій Васильківський, Василь Кричевський, Костянтин Жуков, Олексій Линник та ін. Відділення ініціювало конкурси, зокрема на проект надгробного пам'ятника в українському стилі для могили композитора Миколи Лисенка. У цьому контексті в 1912–1913 роках Сергій Тимошенко від імені відділення листувався з Євгеном Чикаленком: темою листування була інформаційна підтримка

конкурсу через газету «Рада» [7]. 1913 року незалежне журі визначило переможців конкурсу, і першу премію виборов Сергій Тимошенко.

У творчому доробку харківського періоду митця – декілька десятків різноманітних архітектурних об'єктів, зокрема й в українському стилі – будинки на вул. Плеханівській, 29 і Мироносицькій, 1, особняк Томицьких у Мордвинському провулку, будинок Міського училища ім. Тараса Шевченка (вул. Чугуївська, 35-А), будинки Івана Бойка на вул. Мироносицькій, 44 (співавтори Павло Соколов, Павло Ширшов) і прибутковий будинок Попова на вул. Катеринославській (Полтавський шлях, 46), надгробні пам'ятники на могилах композитора М. Лисенка, інженера Олександра Варяничина (2 проекти), художника Сергія Васильківського тощо [4, арк. 39].

З 1907 року архітектор і митець щороку презентував свої праці на художніх виставках в Єлисаветграді (нині Кропивницький), Києві, Харкові, інших великих містах. Здобув десять нагород на мистецьких конкурсах, і навіть був членом журі III Конкурсу проектів спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві.

Після початку революції в лютому 1917 року Сергій Тимошенко брав активну участь у громадсько-політичній роботі – був головою Харківського громадського комітету, Харківської губернської ради, заступником голови Харківського виконавчого комітету, гласним Харківського губернського земства, делегатом Всеукраїнського з'їзду земств. Його обрали до управи Української ради Харківщини, відтак, на Всеукраїнському національному конгресі, – до Української Центральної Ради, а в листопаді 1917-го – головою Селянського з'їзду Слобідської України. У листопаді 1918-го Сергій Тимошенко підтримав повстання проти гетьмана Павла Скоропадського та невдовзі був призначений губернським комісаром Харківщини [8, с. 12–13, 17–19]. Узимку 1918–1919 років більшовики розпочали наступ на Харків. У січні 1919-го Сергій Тимошенко виїхав до Києва по військову допомогу, але тогочасний Голова Директорії УНР Володимир Винниченко не повірив його інформації, і невдовзі місто захопили більшовики [9, с. 246]. Більше до Харкова митець не повернувся. Там залишилося все його майно й архів із копіями всіх проектів, зокрема й праць в українському стилі (40 проектів на 120 аркушах) [4, арк. 8 зв].

На початку 1919-го Сергій Тимошенко став старшим інженером Міністерства шляхів УНР, а в серпні того ж року очолив його в уряді Ісаака Мазепи. У 1920–1921 роках він був Міністром шляхів в урядах В'ячеслава Прокоповича [10, арк. 37] та Андрія Ливицького [11, арк. 88]. У складні часи протистояння УНР з більшовиками і білогвардійцями брав безпосередню участь в евакуації, реєвакуації та відбудові залізниць у смузі військових дій армії УНР. У короткому огляді діяльності Міністерства шляхів він зазначив, що з метою придбання залізничного рухомого складу, відбудування

майстерень і відновлення пароплавства тривали переговори із закордонними дипломатичними представництвами та консорціумами. Для інформування іноземних фінансово-промислових кіл про стан транспортних комунікацій і залучення коштів для їх відбудови та використання в майбутньому видали спеціальну брошуру французькою мовою [12, арк. 5].

Під час революції 1917–1921 років УНР намагалася знайти союзників на території колишньої російської імперії. Серед них був і Кубанський Край (Кубанська Народна Республіка). У 1919 – першій половині 1920-го йшлося про реалізування проекту Чорноморської федерації та координування дій в антибільшовицькій боротьбі. Тривала підготовка до укладання українсько-кубанського союзного договору, до якої долучився й Сергій Тимошенко. Він брав участь у переговорах і підписанні угоди між урядами Української Народної Республіки і Кубанського Краю про визнання незалежності обох держав, співпрацю та взаємодопомогу між ними. Договір було укладено 7 серпня 1920 року у Варшаві, де підписантами від України були А. Лівіцький, С. Тимошенко, С. Стемповський, І. Фещенко-Чопівський, від Кубані – Г. Білий, І. Івасюк, П. Сулятицький [13, С. 388, 394; 15, арк. 354].

Напружена робота в уряді, постійні роз'їзди країною та за її межами не давали можливості для творчої діяльності. Однак Сергій Тимошенко сприяв створенню Українського архітектурного інституту, який очолив його колега за навчанням у ПІЦІ – Дмитро Дяченко.

У листопаді 1920-го в складі уряду й армії УНР Сергій Тимошенко змушений був виїхати на територію Польщі. Спочатку перебував у Тарнові, де проживав у готелі «Брістоль» (номер 3, офіс міністра). Працював в уряді, у Вищій військовій раді УНР, був членом Ради Республіки (обраний від органів самоврядування) [15, арк. 7, 17], брав участь у підготовці Другого зимового походу армії УНР, зокрема в засіданнях військової і закордонної комісії [16, арк. 1–2].

1921 року під час перебування в Тарнові склав план відбудови транспортної мережі України, зруйнованої внаслідок воєнних дій під час Першої світової війни та революційних подій. Пропонував після того, як уряд УНР повернеться в Україну, розпочати відбудову залізниці за європейським зразком – перейти на європейську колію (завширшки 1435 мм) та придбати відповідний рухомий склад, а також підготував і надав на розгляд Директорії спеціальний законопроект про «перешивку колії» [12, арк. 7–10]. Сергій Тимошенко листувався з Міністром закордонних справ Андрієм Ніковським щодо отримання інформації про стан транспортних мереж у сусідніх державах, придбання матеріалів та відповідної документації для відбудовування всієї системи сполучення в Україні, створення за кордоном транспортних або транспортно-економічних комісій, які діяли би під егідою дипломатичних представництв УНР [12, арк. 12–19].

Вихід зі складу уряду УНР Сергія Тимошенка 5 серпня 1921 року через незгоду з політикою Симона Петлюри [17, арк. 29] не завадив йому взяти участь у Другому зимовому поході та пройти разом з армією УНР важкий шлях аж до останнього бою під м. Базар [18, с. 114–116], унаслідок чого його було нагороджено Хрестом Симона Петлюри. На початку 1922-го йому пропонували посаду Міністра внутрішніх справ УНР, але він відмовився [19, с. 34, 365].

Відхід від політичної діяльності та переїзд наприкінці 1921-го до Львова дали змогу Сергієві Тимошенку зосередитися на фаховій діяльності. Він працював в архітектурних бюро Івана Левинського та Польського будівельного товариства, був членом Гуртка українських пластиків, у грудні 1921-го – одним із фундаторів Гуртка діячів українського мистецтва у Львові (ГДУМ), а також презентував свої твори на мистецьких виставках. Його праці експонували на чотирьох львівських виставках ГДУМ, що відбулися в 1922–1924-х та 1926 року в приміщеннях Музею Наукового товариства імені Тараса Шевченка і Національного музею. Найвизначніші проекти цього періоду – греко-католицька церква Святих Андрія і Йосафата в с. Левандівка, монастир Святого Іоанна Хрестителя в с. Зарваниця, церква Святого Андрія Первозваного в с. Клепарів, церква Успіння Пресвятої Богородиці в с. Мразниця (нині м. Борислав), дерев'яна церква Святої Покрови в с. Бронники та кілька десятків реалізованих і нереалізованих проектів церков, іконостасів, громадських будівель (ратуші, готелі, школи, музеї, народні доми, газетні кіоски), приватних маєтків і вілл, виставкових павільйонів, надгробних пам'ятників учасникам Української революції 1917–1921 років на Східній Галичині й Волині [20, с. 83, 90–91, 97]. У Львові Сергій Тимошенко працював на громадській ниві, ставши спочатку членом Товариства допомоги емігрантам з Великої України та їхнім родинам, а потім одним із його керівників.

Сергій Тимошенко намагався знайти себе й на викладацькій ниві та за порадою старшого брата звернувся до професорської ради Загребського політехнічного інституту щодо працевлаштування, де заочно його обрали асистентом кафедри будівництва [4, арк. 6]. У грудні 1922-го з такою ж пропозицією він звернувся до професорської ради Української господарської академії (УГА), яка щойно розпочала роботу в Подєбрадах. У січні наступного року його обрали доцентом (власне на посаду доцента він заступив 5 січня 1924 року, позаяк викладав на старших курсах), 1925-го – професором кафедри будівництва, деканом інженерного факультету, 1927-го – ректором УГА [21, арк. 35–35 зв.]. Лектор академії О. Козловський згадував: «Обрання проф. Сергія Тимошенка Ректором Академії сталося в роки критичної ситуації школи у 1927–1928 рр., коли під впливом економічної кризи чеська влада під тиском парламенту почала редукцію державних видатків,

що відбилося на бюджеті Академії. Треба було вжити енергійних заходів, щоб врятувати школу. Тут очі всіх звернулися на проф. С. Тимошенка. Він дійсно повів енергійну підготовчу працю для здобуття дозволу на впис нових студентів» [22, с. 84]. Наступного року його знову обрали ректором, але Міністр землеробства Чеської Соціалістичної Республіки не затвердив цей вибір. Упродовж двох років він очолював кафедри будівництва й архітектури та водно-санітарної техніки.

Серед колег і студентів Сергій Тимошенко мав репутацію чудового лектора: «На теоретичних годинах з будівництва та технології будівельних матеріалів професор С. Тимошенко представляв таку силу прикладів із своєї багатой і цікавої практики, що теорія переставала бути сухою», – згадували колеги [23, с. 66–67]. Там, у Подебрадах, 1924 року вийшов друком його курс лекцій «Будівельні матеріали, їх властивості, досліди та виготовлення».

Водночас Сергій Тимошенко працював і в інших вищих школах. Наприкінці 1923-го в Празі з ініціативи Українського товариства пластичного мистецтва створили Українську студію пластичного мистецтва. Серед її фундаторів був Сергій Тимошенко, який очолив клас архітектури. Студія щорічно влаштовувала виставки. На першій із них, у жовтні – листопаді 1924-го, експонували роботи професорів студії: Івана Кулеця, Сергія Мака, Івана Мозалевського, Костянтина Стаховського, а також самого Сергія Тимошенка. Архітектор представив репродукції церкви поблизу Дрогобича, дев'ятибанної церкви, будівлі ратуші малого міста та панського маєтку [24, с. 66–67].

Його творчий доробок чеського періоду – це проекти церков, музеїв, народних домів, шкіл, невеликих архітектурних об'єктів, утілені в Чехословаччині й на Галичині. 1929-го за його проектом на Ольшанському кладовищі в Празі було встановлено пам'ятник на могилі Міністра пошти і телеграфу УНР, Посла УНР у Відні Григорія Сидоренка [25, с. 28]. Деякі свої праці митець передав до Музею визвольної боротьби України (МВБУ), що діяв з 1925 року в Празі, зокрема проект будинку панської вілли (акварель) [26].

У Чехословаччині Сергій Тимошенко займався і громадсько-політичною діяльністю – був членом закордонної групи УСДРП. 1929-го підписав резолюцію-протест викладацького складу УГА проти масових арештів в УСРР, зокрема у справі Спілки визволення України (СВУ) [27, арк. 104–104 зв]. Аналогом СВУ в еміграції було Братство української державності (БУД) – надпартійна таємна організація української політичної еліти, створена для боротьби проти більшовиків. Вона мала вплив на політику Державного центру Української Народної Республіки в еміграції. Сергій Тимошенко був членом подебрадського осередку БУД [28, арк. 101] і належав до громадських і фахових організацій, зокрема видавництва

«Кооперативний фонд імені Василя Доманицького», де був редактором технічно-індустріальної секції, Української спілки техніків сільського господарства в Чехословаччині (1924–1926 рр.), Українського історично-філологічного товариства в Празі.

Наприкінці 1929-го Сергій Тимошенко взяв польське громадянство й навесні наступного року переїхав до Луцька, що був центром Волинського воєводства [4, арк. 70, 72]. Спочатку очолив будівельний відділ Окружного земельного управління, 1934-го став референтом будівельного відділу Волинського воєводського управління. Брав участь у громадсько-політичному житті, був обраний депутатом Луцької міської ради, працював в управі культурно-освітньої організації «Рідна хата», управі Товариства ім. Лесі Українки. Очолював також Українське спортивне товариство «Стир» і Видавниче товариство ім. К. Острозького.

У Луцьку Сергій Тимошенко приєднався до групи колишніх діячів УНР, які сповідували ідею співпраці з польською владою в межах політики прометеїзму. Цю групу підтримував волинський воєвода Генрик Юзевський, колишній заступник Міністра внутрішніх справ УНР. Наслідком цього українсько-польського порозуміння стала легітимізація проурядової регіональної політичної партії – Волинського українського об'єднання (ВУО). Сергій Тимошенко був одним із його фундаторів, а з 1936-го – керівником. Завдяки ВУО 1933-го було створено Волинський громадський комітет допомоги голодуючим на Україні, заступником голови якого став Сергій Тимошенко. Він очолив і нелегальну організацію – Луцький центр УНР, що її польська влада вважала альтернативою уряду УНР в еміграції, головою якого був Андрій Ливицький. Кандидатом на прем'єрство був саме Сергій Тимошенко [29, арк. 14, 19, 22]. Він був віцеголовою Повітової ради Безпартійного блоку співпраці з урядом, з 1935-го – членом Сейму, 1938-го – Сенату Речі Посполитої. Спочатку став заступником голови, а з 1936-го – головою Української парламентарної репрезентації Волині [30, с. 169, 179, 185].

Як вірянин Сергій Тимошенко сприяв українізації православної церкви на Волині. 1931 року він – голова ради Луцького чеснохресного братства, керівник Товариства прихильників православної освіти й охорони традицій православної віри імені митрополита Петра Могили, 1935–1936-го брав участь у Волинських єпархіальних зборах духовенства і мирян, 1937 року поставив польській владі питання про відкриття теологічного ліцею в Кременці [31, с. 1].

Коли Сергій Тимошенко жив на Волині, він як архітектор не полишав творчої діяльності. Автор десятків проектів церков, каплиць-усипальниць, громадських і господарських будівель, індивідуальних житлових будинків, надгробних пам'ятників (зокрема генералові армії УНР Олексі Алмазову). Більшість їх утілено, а деякі (як-от проекти хуторів і овочевих

складів) рекомендовано для поширення в усій державі. Брав активну участь у громадському житті українців і поза межами Волині. Був членом мистецького товариства українських емігрантів «Спокій» у Варшаві, брав участь у його виставках [23, с. 67–68]. Вагомі творчі здобутки архітектора відзначала українська наукова громадськість: на II Українському науковому з'їзді, що відбувся 1932 року в Празі, професор Леонід Грабина звернув увагу на те, що в справі міського будівництва та забудови сіл і хуторів Сергій Тимошенко поєднує стародавні форми українського бароко й елементи українських архітектурних форм сільського будівництва з формою куба. Іншу частину його діяльності «складає розроблення раціональної, в національному дусі, забудови українських сіл і хуторів на засадах пристосування модерних вимог санітарії, гігієни та агротехніки до місцевих звичаїв та умов українського життя» [32, с. 76].

Дуже важким у житті Сергія Тимошенка був період Другої світової війни. 1 вересня 1939 року він перебував у Варшаві на одноденній сесії Сейму та Сенату, але після нападу СРСР на Польщу 17 вересня виїхав до Варшави [33, с. 74–75]. Під час німецько-радянської війни три роки жив у Любліні, 1943 року – в Луцьку. Період війни Сергій Тимошенко згодом описав як найважчу смугу свого життя: «Опісля – ми вже, як осінній лист, покотились по вітру: Перемишль, Львів, Далмація, Загреб, Грац, Більськ, Прага, Карлсбад і в 1945 році приплентались до Гейдельбергу, де просиділи рік і вже думали, що не видостанемося на поверхню» [23, с. 68]. У Німеччині перебував у кількох таборах для переміщених осіб. 1946-го з допомогою молодшого брата, Володимира, переїхав до США й останні роки життя провів у Пало-Альто в Каліфорнії. Незважаючи на підірване війною здоров'я, продовжував архітектурні студії, спроектував кілька церков та надгробних пам'ятників, які були зведені в Канаді та країнах Південної Америки.

Помер Сергій Тимошенко 6 липня 1950 року в Пало-Альто, де й похований.

Відомий інженер-будівельник, архітектор і політик залишив багату творчу спадщину – більш як 400 різноманітних будівель, архітектурних комплексів, малих архітектурних форм, надгробних пам'ятників, зокрема надгробну плиту на могилі Симона Петлюри в Парижі. Доклав рук до державотворення й дипломатії. Його творча спадщина і громадсько-політична діяльність варті всебічного вивчення, популяризування та висвітлення.

1. Сергій Тимошенко. Повернення / за наук. ред. О. Михайлишин. Харків: Раритети України, 2021. 288 с.; 480 іл.; 364 бібл.
2. Лотоцький О. Сторінки минулого. Ч. 2. Варшава: Праці Українського наукового інституту. Т. XII. Серія мемуарів. Кн. III. 1933. 486 с.
3. Січинський В. Історія українського мистецтва. Вип. I. Архітектура. Нью-Йорк: НТШ, УВАН, 1956. 180 с.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), ф. 3795, оп. 1, спр. 581.
5. Інститут рукопису Національної бібліотеки ім. В. Вернадського (ІР НБУ), ф. 114, спр. 9.
6. ІР НБУ, ф. 114, спр. 13.

7. ІР НБУ, ф. 44, спр. 841–844.
8. *Доленко В.А.* Революція і моя участь у ній // Пам'яті В.А. Доленка. Мюнхен: Logos, 1975. С. 1–25.
9. *Чикаленко Є.* Щоденник (1918–1919). Київ: Темпора, 2011. 423 с.
10. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 51.
11. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 84.
12. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 86.
13. *Павлишин О.* З документів Української Народної Республіки 1920–1921 рр.: Договір між УНР і Кубанським краєм та ідея Союзу Причорноморських Держав // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років: зб. наук. ст. Київ, 2013. Вип. 9. С. 384–398.
14. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 100.
15. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 99.
16. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 88.
17. ЦДАВО, ф. 3696, оп. 2, спр. 60.
18. Автобіографія адміністративного старшини Військового міністерства Української Народної Республіки Онукія Богуна, 1925–1927 / публікація, примітки А. Жив'юка // Реабілітовані історією. Рівненська область. Кн. 7. Рівне, 2017. С. 22–134.
19. *Лівицький А.* Листування (1919–1953 роки) / упорядкування, вступна стаття, заг. редакція Я. Файзуліна. Київ: Фенікс, 2019. 688 с.
20. Українські мистецькі виставки у Львові. 1919–1939: довідник, антологія мистецько-критичної думки / авт.-упоряд. Р.М. Янів. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2011. 696 с.
21. ЦДАВО, ф. 3795, оп. 1, спр. 466.
22. *Козловський О.* Творці національної політехніки // Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. Подєбради, 1922–1935 і Український Технічно-Господарський Інститут. Подєбради – Регенсбург – Мюнхен, 1932–1972. Нью-Йорк, 1972. С. 75–98.
23. Професор Сергій Тимошенко // Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922–1935. Нью-Йорк, 1959. С. 65–68.
24. Група Празької Студії = Les artistes du studio de Prague / Сучасне українське мистецтво. Вип. 1. Прага, 1925. 32 с.
25. Надгробок на могилі б. Міністра і Посла Української Народної Республіки Г.М. Сидоренка // Тризуб. Париж, 1929. Ч. 50. С. 28.
26. Národní archiv České republiky, f. «Ukrajinske muzeum v Praze», kart. 2, inv. № 12.
27. ЦДАВО, ф. 3841, оп. 1, спр. 8.
28. Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки України (ГДА СЗРУ), ф. 1, спр. 12617, т. 15.
29. ГДА СЗРУ, ф. 1, спр. 12617, т. 6.
30. Szumiło, M. (2020). Ukraińcy w Senacie II Rzeczypospolitej (1922–1939) — portret zbiorowy, Przegląd Sejmowy, no. 4(159), pp. 165–187. [in Polish].
31. Бюджет і українські домагання // Волинське слово. Луцьк, 1937. 28 січня. С. 1.
32. Український другий науковий з'їзд у Празі. Прага, 1934. 167 с.
33. Українська еміграція 20–30 років минулого сторіччя в архівних документах розвідки. Ч. 1 / Служба зовнішньої розвідки України. Київ, 2016. Ч. I. 244 с.

Valerii VLASENKO,
*PhD in History, Associate Professor,
Sumy State University,
Member of Board of the Scientific Society
of History of Diplomacy and International Relations*

SERHII TYMOSHENKO: UKRAINIAN ARCHITECT AND DIPLOMAT

Abstract. This research is focused on the life and legacy of Serhii Tymoshenko (1881–1950), Ukrainian political emigrant, political activist, statesman, and a member of the Ukrainian national liberation movement in the early 20th century and the Ukrainian Revolution in 1917–21. In addition to his political involvement, Mr Tymoshenko was also famous for his achievements in architecture, engineering and arts. The research is based on the documents found in the National Archive of the Czech Republic, several Ukrainian national archives and the Manuscript Institute of the Vernadskyi National Library of Ukraine. Serhii Tymoshenko is considered one of the founders of Ukrainian Art Nouveau architecture in the early 20th century. He took active part in the Ukrainian state-building process as a member of the Ukrainian Social Democratic Labour Party, the Central Council of Ukraine, and by holding leadership positions in Ukrainian state institutions in Kharkiv region, as well as being appointed as a Minister of Roads of the Ukrainian People's Republic and a member of the Council of the Republic in Tarnów.

Moreover, he played an important role in the foreign policy of the Ukrainian People's Republic. The research covers Tymoshenko's artistic, scientific and political legacies in Poland (1921–3) and Czechoslovakia (1924–9), and his life trials and tribulations during World War II and emigration to the United States. Serhii Tymoshenko is presented as a public and political figure, the leader of the Ukrainian political emigration in Volyn, the head of the Volyn Ukrainian Association and the Lutsk Centre of the Ukrainian People's Republic, a member of the Polish Sejm (since 1935) and Senate (since 1938), and the head of the Ukrainian Parliamentary Representation of Volyn.

Keywords: Poland, Serhii Tymoshenko, Ukrainian emigration, Ukrainian architecture, Ukrainian People's Republic.

УКРАЇНА
ДИПЛОМАТИЧНА – 2022

Автори проєкту:

*Павло Кривонос,
Анатолій Денисенко,
Василь Туркевич*

DIPLOMATIC
UKRAINE – 2022

Created by:

*Pavlo Kryvonos,
Anatolii Denysenko,
Vasyl Turkevych*

Засновники

*Генеральна дирекція з обслуговування
іноземних представництв,
Державна установа
«Інститут всевітньої історії НАН
України»,
Історичний клуб «Планета»*

Founders

*Directorate-General for Rendering Services
to Diplomatic Missions,
State Institution “Institute of World History
of the National Academy of Sciences of
Ukraine”,
Planeta Historical Club*

Видавець

*Генеральна дирекція з обслуговування
іноземних представництв*

Publisher

*Directorate-General for Rendering Services
to Diplomatic Missions*

Літературне редагування

*Мар'яна Бадах,
Валентина Пасічна,
Анна Штефан*

Literary Editing

*Mariana Badakh,
Valentyna Pasichna,
Anna Shtefan*

Коригування текстів

Оксана Жованик

Proofreading

Oksana Zhovanyk

**Комп'ютерне
опрацювання матеріалів**

*Олена Богопольська,
Едуард Кузьменко,
Тетяна Ружай*

**Computer
Processing of Materials**

*Olena Bohopolska,
Eduard Kuzmenko,
Tetiana Ruzhai*

Переклад

*Інна-Марія Гавінська,
Микола Резніченко*

Translation

*Inna-Mariia Havinska,
Mykola Reznichenko*

Верстка й дизайн

Дмитро Заріцький

Page Layout and Design

Dmytro Zaritskyi

Адреса редакції: м. Київ, вул. Пирогова, 6-А; тел.: 224-66-45,
e-mail: ukraina.diplomatychna@gmail.com, prepress.gdip@gmail.com
Address of the Editorial Board: Kyiv, 6-A Pyrohova Str.; tel.: 220-08-34

Видруковано в
Формат 70x100/16. Обл.-вид. арк. 71. Підписано до друку 16.11.22
Наклад 1000 примірників